

PLURALNI IDENTITET KAO ZALOG PROSPERITETA

(Karlos Fuentes: *Zakopano ogledalo: Razmišljanja o Španiji i Americi*, prevele sa španskog Bojana Kovačević Petrović i Ksenija Šulović, Akademaska knjiga, Novi Sad, 2017)

„Živimo u vremenu koje je naše, ali smo isto tako duhovi starog vremena, kao i glasnici vremena koje će tek doći“, zabeležio je Karlos Fuentes (1928, Panama – 2012, Meksiko Siti) u knjizi *Evo šta mislim*. I njegovo *Zakopano ogledalo* svedoči o tome. U svojim *Razmišljanjima o Španiji i Americi* ne samo da je maestralno oslikao bogato heterogeno nasleđe kulture u kojoj je ponikao, već i anticipirao magistralnu formulu opstanka savremenog sveta.

Knjiga je nastala istovremeno s dokumentarnim televizijskim serijalom *El espejo enterrado* (1992) snimljenim povodom petstogodišnjice otkrića Amerike. Kolumbov podvig Fuentes naziva trijumfom hipoteze nad činjenicama. Sledbenik istovetne logike je i autor *Zakopanog ogledala*. Jer, uprkos haosu i destrukciji koji su zavlitali svetom, čvrst oslonac za budućnost nalazi u prihvatanju i negovanju raznovrsnog kulturnog nasleđa kako zajednice kojoj pripada, tako i drugih društava. Ogledalo, jedan od ključnih Fuentesovih simbola, našlo se i u naslovu ovog njegovog, po svemu sudeći, testamentarnog dela. *Zakopano ogledalo* nije isključivo deo hispanoameričke domorodačke legende, već i deo stare mediteranske tradicije. Tako je i „smisao i ritam“ čitave ove knjige, piše Fuentes u predgovoru, „ogledalo koje gleda iz Amerike na Mediteran i sa Mediterana na Ameriku“. O toj bliskosti u razlikama svedoči i srednoamerički mitski Kecalkoatl čija je predstava data i na koricama ovog izdanja. Prisutan i inače u Fuentesovom delu, pandan Prometeju, simbol mudrosti, plodnosti, stvaranja, kult ovog kulturnog heroja u duhovnom nasleđu Meksika otvara put za ispitivanje i razumevanje isprepletene španske i indijanske tradicije.

Otvarajući prvo poglavlje knjige tvrdnjom da su Amerike „preko Španije svom svojom snagom upile mediteransku tradiciju“, meksički pisac kosmopolitskog duha, na preko četiri stotine stranica temeljno elaborira ovu činjenicu. Enciklopedijski obrazovan, autor najpre upozna je čitaoce sa svim bitnim odrednicama vezanim za Španiju (geografijom, istorijom, mitovima, religijom, umetnošću, kulturološkim fenomenima, kolektivnom svešću). Potom, nastojeći da „napiše biografiju svoje kulture“, na isti način približava čitaocima svekoliku posebnost južnoameričkog prostora. Konačno, predočava nam sve tenzije, sukobe, prožimanja koja su dovela do nestajanja i nastajanja zajednice koju obeležava španski jezik i brojne nacionalne baštine, a koja danas broji oko pola milijarde ljudi.

Pri tom, Fuentes se ne zadovoljava pukom faktografijom. On činjenicama pristupa stvaralački smelo – ispredajući neodoljivo esejističko štivo. Tako čitavu knjigu o kompleksnom

identitetu „indo-afro-iberoameričkog“ bića razvija pozivajući se na legendu o prvom melezu začetom na prostorima Južne Amerike – potomku konkvistadora Ernana Kortesa i astečke urođenice La Malinće, arhetipske figure čitavog latinoameričkog kontinenta. Tezu o ukrštaju suprotnosti kao pretpostavci kvaliteta Fuentes nalazi i u Servantesovom čuvenom romanesknom paru: „Don Kihote i Sančo Pansa oličavaju vrednosti upravo u svom kontrastu i nude univerzalnu atrakciju upravo u svom obličju. U njima svi ljudi u svakom vremenu mogu da prepoznaju dilemu Španije; svi se borimo sa idealnim i stvarnim. Svi se borimo između toga što je poželjno i toga što je moguće.“ Tako, uverava nas Fuentes: „...kulturalna severnoamerička dilema o meksičkom, kubanskom ili portorikanskom poreklu postaje univerzalna: Prikloniti se ili ne? Zadržati sopstvenu ličnost, obogatitvi raznolikost severnoameričkog društva? Ili izumreti u anonimnosti nepostojeće etničke i kulturne integracije? Utopiti se ili se ne utopiti? Dobro, pitanje je, možda, još jednom, 'biti ili ne biti'. Biti s drugima ili biti sam; a kulturna, isto kao i ljudska izolacija znači smrt, dok susret znači rođenje, a ponekad čak i renesansu.“ Ščepavši čitaoca uvodnim rečenicama, držeći njegovu nesmanjenu pažnju do kraja, ostaviće neizbrisiv utisak i završnom tvrdnjom: „Snaga ima granice; razum ih nema.“

Retkom čitalačkom užitku doprinelo je i prevodilačko umeće Bojane Kovačević Petrović i Ksenije Šulović, dobrih poznavalaca dela ovog hispanoameričkog pisca; Bojana Kovačević Petrović doktorirala je tezom *Traganje za identitetom u delu Karlosa Fuentes* (2017), prevela njegove knjige *Dijana ili usamljena boginja lova* (2006) i *Čak Mol* (2015), a Ksenija Šulović je prevela Fuentesove romane *Srećne porodice* (2008), *Adam u raj* (2010) i *Volja i sudbina* (2013). Zanimljiva i lako čitljiva poput intrigantne beletristike, Fuentesova knjiga *Zakopano ogledalo* istovremeno je i vredan izvor za stručnjake budući da je opremljena obimnim bibliografskim podacima i indeksom ličnih imena i toponima.

Ogledalo u naslovu ovog dela moguće je shvatiti i u smislu poziva na sameravanje, poređenje, preispitivanje. Jer dok Fuentes kazuje o Španiji i Svojoj Americi, nameću se paralele sa sudbinom prostora na kojima obitavamo (tim *bilom sveta* kako je u prošlosti imenovan Balkan, kolevka evropske civilizacije), naroda kom pripadamo i saodnosa s drugima na koje smo upućeni. Tako se već od prvih stranica Fuentesove knjige *Zakopano ogledalo* javlja misao o tome koliko je jedna ovakva knjiga neophodna i našoj kulturi. Jer i naša *kuća nasred druma* podizana je na temeljima koji zadiru nekoliko hiljada godina duboko u staru eru – civilizacijama Lepenskog vira i Starčeva, pa slojevima zidanim od Ilira, Kelta, Rimljana, potom Slovena i Srba u srednjem veku, pa turskih i austrijskih imperijalnih tragova, kao i drugih doticaja s vizantijskom, romanskom, mađarskom, jevrejskom baštinom...; dakako, uz svest o velikim razlikama između hispanskih zajednica u ekspanziji i rascepkane jugoslovenske civilizacije u nezaustavivom trendu nestajanja, fatalnog diskontinuiteta u srpskoj kulturi, opasnosti od nametanja monokulturnog obrasca... Opet, uz to uverenje o nužnosti štiva koje bi davalo odgovore o tome odakle dolazimo, ko smo, čemu stremimo, išlo je i pitanje na koje ne znam odgovor – ko bi mogao da napiše takvo što? Poznati izdavač, uz to i pisac, u razgovoru o Fuentesovoj knjizi, tvrdio je da zna ko je kadar da ostvari taj poduhvat. A potom dodao: „Ali zašto bi on to radio?“ U tom „zašto“, sigurna sam, jeste i deo odgovora na pitanje zbog čega smo danas tu gde jesmo.